

Karl Ristkors

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 43822

- 1 -

EESTI - KUS TA ON ?

Paljudele, kes loevad pidevalt ajalehti, ei tohiks nimetus Balti riigid enam olla tundmatu. Mõned neist teavad ka, et Balti riike on kolm: Eesti, Läti ja Leedu.

Euroopa kaardil paistab otsekohe silma selle loodeserval asetsev lamava lövi kujuline poolsaar - Skandinaavia, mida idapoolsest mandrist lahutab Balti meri. Selle mere idakallast palistavad põhja pool Soome ja lõuna poolt Balti riigid. Põhjapoolseim Balti riikidest on Eesti, Soomest lõunas ja sellest 60 miili laia lahega eraldatud. Kõiki neid riike piirab idast Nõukogude Vene hiiglaslik maa-ala.

Kui tahame olla päris täpsed, ütleme, et Eesti Vabariik asub $57^{\circ}30'$ ja $59^{\circ}42'$ põhjalaiuse ja $21^{\circ}46'$ ja $28^{\circ}22'$ idapikkuse vahel.

MÕNI SÕNA AJALOOST.

Eestlased elavad praegusel asumisalal juba vähemalt 3-dat aastatuhandet, on seega Läänemere ranniku põlised pärisasukad. Maa oli juba varajasest muinasajast peale etniliselt ja kultuuriliselt selgesti piiritletud naabermaadest. Eesti kuulus ja kuulub oma kultuuripildi ja tsivilisatsiooni poolest Läänemere-maade hulka, moodustades koos Skandinaavia maadega geograafilise terviku - Baltoskandia.

13. sajandist peale vallutasid maa kristianiseerimise eesmärgiga taanlased ja Saksa möögavendade ordu, kuid see säilitas siiski oma eriasendi. 1227 - 1561 moodustas Eesti koos Lätiga sõltumatu orduriigi. Ka hiljem läbi ajalooliste sajandite on maa säilitanud iseseisva poliitilise ja administratiivse ühiku positsiooni. 1561 - 1721 kuulus Eesti Rootsi valitsuse alla ja alates 1721.a. erilise omavalitsusega maa-alana Vene tsaaririiki.

Kui eesti rahvas 24.veebruaril 1918 oma maa sõltumatuks vabariigiks proklameeris, siis tugines see peale rahva kustumatu vabadustahte suurel määral just ka ajaloolisele õigusele ja pikemaajalisele loomulikule arengule.

1918-1920 kaitsesid eestlased relvadega oma vabadust nii vene kommunistlike vägede kui ka sakslaste rünnakute vastu. Eesti Vabadussõda lõpetati rahulepinguga Eesti ja Nõukogude Liidu vahel 1920.a.

1918, 1940 tähistab maa enneolematut arengut kõigil aladel, mida võimaldas Eesti täielik iseseisvus ja kõik demokraatlikud vabadused, mida Eesti rahvas pärast pikka vaheaega täieliult kasutas. Sellest ajajärgust on käesolev broshüür toonud mõningaid arvulisi andmeid, mis tahavad anda pildi Eesti Vabariigist nii palju, kui ainult arvud seda üldse võimaldavad.

1940.a. okupeerib II maailmasõja sündmuste tagajärjel tekkinud olukorras Nõukogude Liit Eesti ja teised Balti riigid kokkuleppel hitlerliku Saksamaaga. 1941.a. varsti pärast Saksa kallaletungi oma varasemale liitlasele, N. Liidule, okupeerib

Saksamaa Eesti. Kui sakslased 1944.a. sügisel taganevad, järgnevad nende kannul uuesti bolshevistlikud väed.

Praegu on Läänemere vanad, vabad kultuurmaad Atlandi deklaratsiooni vastaselt sõjaliselt okupeeritud Nõukogude Liidu poolt ja ootavad oma rahvusliku ja poliitilise sõltumatuse uuestiteostamis

RIIKLIK KORRALDUS.

Eesti on demokraatlik, esinduslik ja parlamentaarne vabariik. Eesti parlament, Riigikogu, koosneb kahest kojast: Riigivolikogust (alamkoda) ja Riiginõukogust (teine koda), kes valitakse 5 aastaks. Alamkoda koosneb 80 rahvaesindajast, kes valitakse üldise, ühetaolise, otsese, salajase ja enamusvalimise põhimõttel. Teine koda koosneb 40 liikmest. Riigikogu kui rahvaesindus on oma seisukoha võtnud, kui mõlemad koad on jõudnud ühistele seisukohtadele.

Vabariigi valitsus koosneb peaministrist ja 10 ministrist, kellest igaüks juhib vastavat ministeeriumi. Vabariigi valitsusel peab olema parlamendi ja presidendi usaldus. Riigipeana tegutseb 6 aastaks valitav vabariigi president, kel on suspensiivne veto õigus. Presidendil on õigus plebistsiidi korras rahva poole poorduda.

Administratiivselt jaguneb Eesti 11 maakonda, maakonnad jagunevad 248 vallaks. Kohapealne valitsemine toimub osalt omavaltsuste, osalt riiklike eriasutiste kaudu osalt tsentralisatsiooni-, osalt detsentralisatsiooni põhimõtte alusel. Linnade, maakondade ja valdade esinduskogud valitakse 5 aastaks.

Kohtumõistmist teostavad oma tegevuses sõltumatud kohtud, keda võib ametist tagandada ainult kohus kohtuotsuse põhjal. Kohus oli neljakastmeline.

EESTI ON PÕHJAMAA.

Eesti pealinn Tallinn asub Orkney ja Shetlandi saarte vahelisel laiusjoonel. Kui nihutaksime Eesti mööda ta geograafilist pikkusjoont veel kaugemale läände, asetseks ta Ameerika mandril Põhja-Labradori resp. Lõuna-Alaska laiusel.

Tänu Golfi hoovusele on Eestis, samuti nagu kogu Põhja-Euroopas kliima tunduvalt pehmem kui Ameerikas vastava laiuskraadi all. Eesti keskmine aastatemperatuur on umbes 5°C (41°F) ja vastab seega Lõuna-Kanaada kliimale suurte järvede rajoonis. Soojem kuu, juuli, omab kesktemperatuuri 17°C (63°F) ja külmem kuu on veebruar, -6°C (21°F).

Ka sademete hulk, 600-700 mm (24-28 tolli) aastas, vastab Kanada lõunaosale, resp. Uhendriikide põhjaosale selle idapoolses osas. Teadusliku terminoloogia järgi kuulub Eesti seega külmniiske talvega boreaalse kliima valdkonda. Iseloomustavad sellele alale on tavaliselt 3-4 kuud kestva pideva lumekattega talv ja okas- ning segametsad.

PINDALA - JA MÕNED MUUD MÕÖDUD.

Eesti pindala on 18 353 ruutmiili (47 549 ruutkm). Võrreldes Ühendriikidega või oma suure naabri Venemaaga on see maa-ala väga väike. Kuid Euroopas on neli tuntud vana kultuurriiki, mille pindala on veelgi väiksem, nimelt Taani (16575 ruutmiili), Shveitsi (15 944 ruutmiili), Hollandi (12 712 ruutmiili) ja Belgia (11 775 ruutmiili).

Umbes 1600 ruutmiili Eesti pindalast kuulub saarte alla. Neist suuremad on Saaremaa (1050 ruutmiili) ja Hiiumaa (370 ruutmiili). Järvede all on Eesti pindalast 900 ruutmiili, suurem osa sellest kuulub Peipsi järvele Eesti ja Nõukogude Vene piiril, mis juba ajalooliselt on olnud ühtlasi ka Ida- ja Lääne-Euroopa kultuuri piiriks.

Eesti piiri ko upikkus, kui saared kaasa arvata, on ca 2500 miili, sellest merepiiri 2100 miili või 85% kogu piirist. Eesti on seega mereriik.

MAASTIK JA LOODUS.

Eesti asub suure Ida-Euroopa madaliku serval. Kõrgus-
suhted on väikesed, kõrgeim koht on 310 m (1037 jalga) mere-
pinnast.

Põhja-Eesti on eriti tasane. Siin on aluspõhjaks pae-
kivi, mis kuulub kambriumi ja gotlandiumi formatsioonidele, mis
jätkub osalt ka Skandinaaviasse ja Inglismaale ja mille aar-
nased ning samavanused kihid esinevad ka Põhja-Ameerikas. Lõu-
na-Eesti aluspõhi on enamikus punane devoni liivakivi ("Old
Red"), mida katavad paksemad moreenkuhjatised, Põhja-Euroopa
mannerjää töötulemus. Lõuna-Eesti maastik on künklik ja vahelduva
ilmega, põllupind tundub viljakam kui maa põhjaosas.

Eestis valitsevad looduslikult okaspuu- ja segametsad.
Okaspuudest esinevad peamiselt kuusk ja mänd. Lehtpuudest on
sagedaim põhjamaadele iseloomulik kask, aga leidub ka tammesid,
vahtraid, jalakaid ja pärnasid jt.

Metsa all on 21,6% Eesti pindalast. Sellele lisaks on
suur osa looduslikust heina- ja karjamaast hõredama ja madalama
metsaga kaetud.

Väga väikeste kõrgusevahede ja sellest tingitud halva
loodusliku dreenaazhi tõttu on Eestis rohkesti soid ja rabasid.

EESTI RAHVASTIK - EESTLASED.

Eesti rahvaarv oli 1939.a. , iseseisvuse viimasel aastal, 1 134 000. Rahvastikutihedus - 24 inimest ruutkilomeetril (60 inimest ruutmiilil) - on tunduvalt väiksem küll Euroopa lõunapoolsemate riikide omast, asub aga umbes samal tasemel kui samal laiuskraadil asuvate maade rahvastikutihedus Euroopas ja Ameerikas.

Eesti Vabariigi rahvastikust oli 1934.a.:

eestlasi	-	88,2%
venelasi	-	8,2%
sakslasi	-	1,5%
teisi (juu-		
te, rootsla-		
si jne.)	-	2,1%

Eesti rahvastik oli tunduvalt homogeensem kui teistes idapoolse Kesk-Euroopa riikides, nagu Poolas, Tšehho-Slovakkias või Rumeenias, rääkimata Balkanist.

KES ON EESTLASED?

Eestlased moodustavad koos soomlastega, ungarlastega ja mõnede Venemaal säilinud väiksemate sugulasrahvastega erirühma keele poolest, nn. Soome-Ugri rahvad. Et eesti keel ei kuulu Indo-Euroopa keelte rühma, peeti mõnel pool eestlasi omal ajal mongoli rahvaste hulka kuuluvaks. Kuigi teadlased on ammu selle väite kui eksliku ümber lükanud, leiame ometi veel tänapäevalgi mõnede väljannete rahvastikukaartidel, et Eesti ja Soome on kaetud kollase värviga. See "mongoli müüt" on aga täiesti ekslik ja põhjendamata.

Eestlased on valget rassi rahvas, samasuguse välimusega ja antropoloogiliste tunnustega nagu teisedki Põhja-Euroopa rahvad. Antropoloogiliselt esneb eestlaste seas kõige sagedamini idabalti ja põhjatõu elemente. Nahavärv on hele, silmade värv enamasti sinine või hall, harvemini pruun (13,5%), juuksevärv blond või pruun. Kasvult on eestlased pigemini pikakasvulised - meeste keskmine pikkus on 172,1 cm, naistel 160,3 cm.

EESTI ON PÖLLUMAJANDUSLIK MAA.

Eesti elanikest oli 67% maaelanikke ja 33% linnaelanikke. Kuigi võrreldes iseseisvuse algaastatega linnaelanike arv tõusis 5% ja maaelanike arv vastavalt langes, jäi Eesti siiski ülekaalukalt põllumajanduslikuks maaks.

Ukskute kutsealade järgi jagunes Eesti rahvastik 1934.a.:

põllutöö, kalandus ja metsandus	60,2 %
tööstus	17,6 %
kaubandus ja transport	8,5 %
ühiskondlikud alad ja vabakutsel.	6,7 %
maja- ja isikuteenijad	1,7 %
muud	<u>5,3 %</u>
Kokku	100 %

EESTI PÖLLUMEES TÖÖTAS OMAS TALUS.

Eesti põllumajanduses jagunesid majapidamised järgmiselt:

individueaalomandi alusel	74,6 %
kaas- ja jaotatud om.	11,5 %
rendi alusel	9,3 %
teenistuslepingu alusel	1,0%
muul viisil	3,6 %

Kui arvestada, et veel nii hilja kui 1929.a. oli Eestis päris-talundeid 44,7 % ja renditalundeid 36,0 %, siis selgub, kui kiiresti oli Eesti arenemas selles suunas, et iga põllumees töötaks omas talus ja oleks ise enda peremees.

Eesti maaelanikest oli 1939.a. 87,3 % omanikud-peremehed ja nende perekonnaliikmed, 12,7 % palgalised. Viimaste hulka on arvatud ka töölised ja juhtivad ametnikud riigimöisais, põllutöökoolides ja mujal.

EESTI - VÄIKEPÖLLUMEESTE MAA.

Talundite kogupindala oli 1959.a. 7 438 aakrit (3 182 462 ha). Talundite üldarv oli samal ajal 139 991, keskmine talundi pindala seega 57 aakrit (23 ha). Ule 100 ha suuruseid talusid, Eesti oludes juba suurtalusid, oli ainult 452. Väikemaapidamine osutus Eesti oludes kõige otstarbekohasemaks, nagu ta on seda ka Skandinaavias, eriti näit. Taanis. Iga taludi kohta tuli keskmiselt 4,8 ~~ka~~ inimest, seega ainult veidi rohkem, kui oli keskmine perekonna suurus maal - 4,6 inimest.

Eesti põllumees eelistas olla ise enda peremees.

MAAREFORM.

1919.a. oli Eestis 58 % maast suurmaaomanike käes. Maareformiga riigistati sellest enamik, 874 rüütlimõisat ja 256 suurtalu, mille omanikele maksti tasu võõrandatud maade eest. Need maad planeeriti 15-30 hektari suurusteks väiketaludeks, mis jagati senistele põllutöölistele ja muule maata rahvale.

Balti riikide maareformi 1920-dail aastail on valgustatud kahest eriseisukohast. Endised suurmaaomanikud, saksa rahvusest aadel, kes ennast nn. "ajaloolise õiguse" põhjal pidas maa ainuisandateks, on selles näinud ainult kuulmatut vägi/valda ja kujutanud seda kui põllumajanduse lõhkumist ja allakäiku. Samal eitaval seisukohal on asunud ka kommunistid, kes arvuka iseseisva põllumeesteseisuse tekkimises nägid häda-ohu oma ideoloogia leviku võimalusele.

Kuni 1938.a. oli aga Eestis rajatud 56 203 uudistalu. Et see ei tulnud kahjuks põllumajandusele, seda tõendab põllumajandusliku toodangu pidev ja väga suur tõus samal ajal, võrreldes iseseisvuseelse ajaga.

Selle aja jooksul müüdi ka 23 700 renditalu pärisomadiks ja 14 300 väiketalu said juurelõikeid, nii et nad muutusid majanduslikult tasuvaks ja elujõuliseks. Ligi 50 000 tuhat perekonda, peaaegu üks veerand kogu rahvast, said omad kodud, milles nadolid ise peremehed. Inglaste ideaal - "minu kodu on minu kindlus" - on alati olnud iga eestlase unistus.

EESTASED UUT ELURUUMI VALLUTAMAS.

Eestis oli iseseisvuse algaastail palju põllumajanduslikult kasutamiskõlbmatut maad, soid ja rabasid. Selle maa toodanguvõimeliseks võitmine on olnud see tee, mil viisil eesti rahvas endale uut "eluruumi" vallutas - mitte täistelt rahvastelt, vaid oma kodumaa looduselt.

Uudismaa harimine on kulukas ja raske, eriti noores ja kapitalivaeses riigis nagu Eesti. Oli kaks teed - riiklik toetus ja ühistegevus, mis mõlemad leidsid kasutamist. Nii suurendati iseseisvusaja jooksul Eesti põllupinda 173 000 ha (427 000 aakri) võrra, mis moodustab 18,5 % kogu Eesti põllupinnast. Ainult 1938.a. üksinda kuivatati ja hariti üles 4000 ha uut põllumaad, kaevati 7000 km magistraalkraave 582 veeühingu poolt. Mis on selle kõrval Mussolini Pontini soode kuivendamine Itaalias, mille üle nii palju propagandakära tehti!

Uute majapidamiste rajamisega ehitati Eestis 20 aasta jooksul ca 250 000 uut põllumajanduslikku hoonet, muretseti juurde ca 50 000 hobust, 100 000 karilooma.

Väikemaapidamine ei takistanud sugugi põllumajanduse mehhaniseerimist, nagu selgub järgnevast tabelist:

	1920	1937
kulvimasinaid	990	4310
viljakoristajaid	6070	12150
niidumasinaid	8470	35260

Samal ajal muretseti juure umbes 2000 mootorit ja traktorit. Asutati 300 traktorijaama, peamiselt neil aladel, kus hariti uudismaid.

LOODUSMAJANDUSEST PÖLLUKULTUURI SUUNAS.

Eesti maastik ja loodus ei kuulu kaugeltki põllu-
majanduseks soodsamate hulka. Suure osa põllumajduslikust
maast moodustavad seetõttu ikka veel looduslikud heina- ja kar-
jamaad. Kuid visa tööga ja pingutustega suurendati järjest kul-
tuurpõllu ja heinamaa pindala.

	1919	1939	+
põllu- ja aiamaa	944 000 ha	1 117 000 ha	173 000 ha
sellest vilja all	691 000 ha	994 000 ha	303 000 ha

Kuna Eesti on esmajoones karjakasvatuse maa, siis
pandi seejuures veel eriti rõhku põlluheina kasvatamisele
ja kultuurheinamaade ning - karjamaade harimisele.

1959. jagunes Eesti talumaa kasustusalade järgi:

põllu- ja aiamaa	- 35,1 %
heinamaa	- 29,3 %
karjamaa	- 21,9 %
mets	- 5,9 %
muu maa	- 7,8 %

ANALÜÜS
PÕLLUKULTUUR
1959

MIDA EESTI PÖLLUMEESES KASVATAS.

Tahtsamate põlluviljade külvipind tuhandeis hektareis muutus iseseisvuse vältel järgmiselt:

	1922	1932	1939
rukis	159	147	151
kaer	155	144	144
oder	122	104	84
kartul	69	67	89
nisu	18	54	75
põlluhein	110	179	257

Näeme, kuidas järkjärgult vähenes n.ö. primitiivsete põlluviljade, odra ja kaera kasvatus, kuna aga mitmekordselt suurenes hinnalisema toiduvilja nisu ja ökonoomsema loomasaõõda, põlluheina kasvatus. Nisu külvipind kasvas iseseisvuse ajal koguni 4,5-kordseks.

Toiduviljade kasvatuse alal oli Eesti jõudnud iseseisvuse viimaseil aastail juba täieliku isevarustamiseni.

PÖLLUMAJANDUSLIK TOODANG.

Põllusaaduste toodang 1939.a. oli:

nisu	- 85 000 tonni
rukis	-228 000 "
oder	- 90 000 "
kaer	-149 000 "
kartul	- 874 000 "

Leivavilja kogusaagi tõusu kujutab järgmine tabel:

	1920/24	1935/39	+
keskmine kogusaak	179 000 t	272 000 t	52 %
saak ühe el. kohta	165 kg	241 kg	47 %

Keskmine saak 1 hektaarilt oli:

	1900/09	1930	Võrdluseks Nõuk. Liit (1937)
rukis	910 kg	1270 kg	880 kg
oder	910 kg	1150 kg	870 kg
kaer	720 kg	1060 kg	1020 kg
kartul	9350 kg	12690 kg	8890 kg
nisu	-	1100 kg	890 kg

KODULOOMADE ARV.

	1922	1939	+
hobused	199 000	219 000	10 %
veised	527 000	705 000	33 %
neist lehmad	307 000	452 000	47 %
lambad	745 000	695 000	- 7 %
sead	272 000	442 000	62 %

Neile küllaltki kõnelevaile arvudele võiks täienduseks lisada ainult, et lambakasvatus Eestis osutus vähetasuvaks, kuna hobuste arvuline tõus ei vasta põllumajandusliku arengu tõusule, sest ikka rohkem hakati põllumajanduses kasutama masinajõudu.

PIIM JA VÕI.

Tähtsaima osa Eesti põllumajanduses moodustas piimakarja pidamine. Või oli Eesti esimene väljaveoaine.

Piimatoodang oli Eestis 1922/23.a. 395 000 tonni
1959.a. 884 000 "

Keskmine toodang ühe lehma kohta oli:

	Piima kg.	Võirasva kg.
1921/22	1650	58,6
1930/31	2589	95,1
1938/39	2950	

Selline suur toodangu tõus ühe lehma kohta oli ulatusliku ja sihikindla karjaaretuse tulemus.

A. 1937 oli põllumajanduslikult eeskujulikes Skandinavia maades, Rootsis ja Soomes, lehma keskmine piimatoodang esimeses 2350 kg ja teises 1929 kg. Nõukogude Liidus oli see samal ajal 1116 kg.

Umbes 50 % kogu piimatoodangust käis läbi piimatalitustest, mis rõhuvas enamuses olid ühistegelised ettevõtted.

Valmistatud või hulk, mis 1939.a. oli 16 900 tonni, oli kasvanud 15 aasta jooksul rohkem kui 4-kordseks.

Umbes 90 % piimatalitustes valmistatud võist eksporditi.

SEALIHA JA KANAMUNAD.

Teine tähtsam põllumajanduslik toode, eriti väljaveo seisukohalt oli sealiha. Sealiha toodang kasvas 7900 tonnilt 1924.a. 23 700 tonnile 1939.a., tõus seega kolmekordne. Sellest eksporditi iseseisvuse viimaseil aastail 2000 - 3000 tonni iga aasta. Selle kõrval kasvas aga eriti elussigade väljavedu, mis koikus samal ajal 30 000 ja 70 000 sea vahel.

Kanakasvatus, mis iseseisvuse algaastail oli majanduslikult tähtsusetu, arenes järjest, kuna see toodanguharu just eriti sobis väikepõllupidamises. Kanade arv oli 1939.a. umbkaudu 1 3/4 miljonit. Kanamunade toodang kasvas 28 miljonilt 1920.a. 136 miljonile 1939.a., seega umbes 5-kordseks.

Kanamunade eksport oli 1938.a. 24 178 kvintali.

PÖLLUMAJANDUSLIK ÜLDTOODANG.

Eesti põllumajandusliku üldtoodangu arengust annab pildi järgmine tabel:

	1922/23	1929/30
Eesti kroonides	154 milj.	223 milj.
Dollarites	45 milj.	60 milj.
Inglise naeltes	9,3 milj.	12,4 milj.
%	100	133

Need arvud, mis võrreldes suuremate ja rikkamate maade kapitalidega tunduvad väikesed, võimaldasid ometi 3/4 miljonile inimesele rahuldava igapäevase elamise, ja elatustaseme üldine tõus jätkus vähemalt samas tempos ka järgneval aastakümnel. Eriti kasvas teisel iseseisvuse aastakümnel suhteliselt toodang maapidamisest. 1937/38 jagunes põllumajanduslik üldtoodang järgmiselt:

loomapidamisest	- 54 %
maapidamisest	- 46 %

Loomapidamisest langes suurem osa karjapidamisele, nimelt 56,1 % kogu loomapidamise toodangust, järgnes seakasvatus 25,8 %-ga.

Maapidamises oli esikohal teravili - 64,3 %, kartul 12,8 % ja lina 10,5 % maapidamise üldtoodangust.

MIDA EESTI PÖLLUMEES MUUS.

Uldiselt läks näit. 1938.a. turule 72 % põllumajanduse üldtoodangust. Uksikutest põllumajanduse harudest olid siin esikohal piim ja piimasaadused, millest kolmveerand läks müügiks. Järgmisel kohal oli veiseliha, sellele järgnes sea- liha. Kuid ka teraviljast, eeskätt rukkist ja nisust läks tähelepandav osa müügile, kuna juba 1930-dail aastal Eesti ise varustas oma linnad leivaga ja astuti isegi samme tera- vilja ekspordiks - olukord, mida Eestis seni veel kunagi varemini polnud esinenud.

Välisturule eksporditi kogusummas 28 % Eesti põllu- majanduse toodangust.

METS.

Kuni viimase ajani oli mets Eestis peamine kütte- ja ehitusmaterjali allikas. Kuid iseseisvuse teisel aastakümnel hakati puumaterjali üha ökonoomsemalt kasutama. Samuti hakati tõhusamalt hoolitsema metsade juurekasvu eest.

1931.a. oli Eestis 945 000 ha metsa, mis oli 21,6 % üldisest pindalast. Enamik sellest, 80 %, kuulus riigile või riiklikele ja omavalitsusasutustele, eraomanikele kuulus ainult 20 %. Siia juure tuleb aga arvata veel talude looduslikel heina- ja karjamaadel kasvav mets, mis pole arvestatud ülalmainitud metsade hulka ja millest saadi küttematerjali nii oma tarbeks kui ka linnadele.

Metsade koostisest on okaspuid 70 %, lehtpuid 30 %. Laiutud metsast läks 1931.a. küttepuudeks 57 % ja tarbepuudeks 43 %, 1937/38.a. aga juba 63 % tarbepuuks ja 37 % kütteks. 1920-38 külvati uut metsa 63 000 ha ja endist metsa-ala külvati uuesti 35 000 ha. See tähendab, et rohkem kui 10 % metsa pindalast uuendati pidevalt.

Väljaveoks läks keskmiselt 25 % aastatoodangust.

KALANDUS.

Eesti meri ega siseveed ei kuulu just kõige kalarik-
kamate hulka maailmas, kuid juba 1930-dail aastail muutus
Eesti kalakaubanduse bilanss aktiivseks. Väärtuslikumaid suur-
kalaliike (angerjaid, lõhesid, kohasid, haug jt.) ja kala-
konserve eksporditi rohkesti teistesse Euroopa maadesse ja ka
Ameerikasse. Ulemaailmselt tuntuks on saanud väike heering-
laste sugukonda kuuluv kala kilu, mida püütakse peamiselt Soo-
me lahest, Tallinna piirkonnast. "Tallinna kilu" oli laialt
tuntud maiuspala, mis meelitas teisigi maid selle nimetuse ja
konserveerimismeetodi järeleaimamisele.

Eesti kalatoodang 1938.a. oli 18,3 milj. kg. Sellest
oli merekala 84 %. Tähtsamad kalaliigid olid: räim - 46 %,
tursk 9,4 % ja kilu - 7,3 %.

Eesti kalalaevastiku koosseis iseseisvuse lõpuperioodil
oli 1800 mootorpaati, 4300 purjepaati ja 6300 sõudepaati.

EESTI LINNAD .

Kuna ainult 33 % Eesti elanikest elas linnades, siis ei ole linnade osatähtsus Eestis eriti suur, peale mõne üksiku suurema linna, mille nimi tohiks olla tuntud ka rahvusvaheliselt. Kokku oli Eestis 1939.a. siiski 33 linna, neist enamik aga kohaliku tähtsusega väikelinnad. Ule 20 000 elanikuga olid ainult järgmised 5 linna:

Tallinn	- 160 000 el.
Tartu	- 60 000 "
Narva	- 25 000 "
Pärnu	- 20 000 "

Tallinn, Eesti pealinn, hästi säilinud keskaegsete ehitustega ja müüridega südalinnas, on üks tähtsamaid Balti-mere sadamalinnu.

Tartu, suuruselt teine Eesti linnadest, oli ülikooli asukoht ja kultuurilise elu keskus, idüllilises Lõuna-Eesti maastikus.

Narva, ajalooline piirilinn Ida- ja Lääne-Euroopa vahel, omas samuti huvitavaid ajaloolisi ehitusi, eelkõige kindlusi, ja oli üks tähtsamaid Eesti tööstuslinnu. Hävitati suures ulatuses maad uuesti vallutama tulnud Vene vägede poolt 1944.a. sügisel.

Pärnu, suuruselt teine Eesti sadamalinn, oli eriti populaarne suvituslinnana ka väljaspool Eestit.

Saksa ja saksa allikail koostatud kaartidel võib veel tänapäev näha nimesid Reval ja Dorpat. Need nimed pole eestlaste juures kunagi tarvitusel olnud, ja on kasulik teada, et nende linnade õiged nimed on Tallinn ja Tartu.

EESTI TÖÖSTUS TÖUSUTEEL.

Eesti päris 1918.a. maailmasõjast laastatud tööstuse, mis lühikese iseseisvusajaga suudeti siiski viia ennesõjaaegsest tasemest märksa kaugemale, kuigi Eesti ei olnud ka 1939.a. öieti tööstusmaa.

Tööliste arv tööstustes oli 1919.a. 12 446 ja 1940.a. 59 697.

Arengut iseseisvuse kestel illustreerib veel järgmine tabel tööstuste kohta üle 20 töötajaga:

	Tööstuste arv	Tööliste arv
1925	245	29 300
1930	273	29900
1939	439	48 800

Tööliste üldarvust töötas:

tekstiiltööstuses	-	20 %
metallitööstuses	-	13 %
ehitustööstuses	-	12 %
toiduainete- ja joogitööstuses	-	11 %
murdudes ja kaevandustes		8 %
puidutööstuses	-	7 %

Tööstuste üldtoodang oli:

	Ekkr.	8	£	%%
1922	57 milj.	16,7 milj.	3,4 milj.	100
1930	113 "	30 "	6,2 "	180
1939	187,5 "	50 "	10,3 "	300

Uksikute alade toodangu tõus a-il 1930 - 1937 oli järgmine:

	1930	1937	%
põlevkivi	498 000 tonni	1 122 000 tonni	+ 125
turvas	290 000 kuupm.	473 000 kuupm.	+ 63
fosforiit	5 000 tonni	10 000 tonni	+ 100
tsement	263 000 tonni	407 000 tonni	+ 55
aknaklaas	474 000 ruutm.	792 000 ruutm.	+ 67
puuvillane riie	22,6 milj.m.	20,8 milj.m.	- 8
kalev	442 000 m	922 000 m	+ 109
vineer	8 400 ruutm.	13 000 ruutm.	+ 55
tselluloos ja paber	109 000 tonni	106 000 tonni	- 3
kummijalanõud	19 750 paari	235 000 paari	+1090
elektrivool	22,3 milj.kwh	133 milj.kwh	+ 496

MAAPÕUEVARAD.

Eestis leidub ka maapõuevarasid ja mõned neist on koguni väga tähtsad tööstuslikud toorained.

Kõige tähtsam Eesti maapõuevaradest on põlevkivi, mida leidub Põhja-Eestis. See on õlikilt suure õlisisaldusega. Orgaanilise aine protsent eesti põlevkivis on kuni 50, seega suurem kui ühegi teise maa vastavas kivimis. Eesti õlikivi sisaldab ka vanaadiumi ja uraani.

Olulise tähtsusega on ka Eesti fosforiidilademed, mis annavad väärtuslikku kunstväetist ja mis samuti on tähtsaks tooraineiks lõhkeainete tööstuses. Fosforiiti leidub Euroopa raamides peale Eesti veel ainult Põhja-Aafrikas. Fosforiidi-varude hulgalt asub Eesti Põhja-Aafrika järel teisel kohal.

Põhja-Eestis leidub väärtuslikku savi ja lubjakivi. Sellest valmistatakse esmaklassilist tsementi, mida ulatuslikult ka eksporditi.

Ka selline muidu nii vähe hinnatud materjal, nagu turvas, on osutunud väärtuslikuks kütteaineks. Eesti elektri-jõu toodang on rajatud peamiselt turbale, sest viimast esineb Eestis väga rohkesti.

Maamagnetiliste möötmiste põhjal ettevoetud puurimistel on leitud Eestis sügavamal maapõues ka rauda sisaldavaid magnetiite. Eesti rauamaagitagavarad on aga seni veel täiesti kasutamata, sest pealetulnud sõda katkestas kõik sellesuunalised uurimistööd.

PÖLEVKIVI = EESTI OMA KUTTEAINE:

Esimesil aastail pärast I maailmasõda kaeti puudega 80 % Eesti vabrikute küttest. 1930-daks aastaks juba oli puude osatähtsus langenud 20 %-le.

Kivisüsi moodustas 1923.a. 29 % üldisest küttest. 1930.a. oli kivisüsi osatähtsus langenud 20 %-le.

See kõik oli võimalik seetõttu, et Eesti omariikluse ajal esmakordselt hakati kasutama kütteks Eestis leiduvat pölevkivi.

Eesti pölevkivi ladamete ulatus on Põhja-Eestis seni kindlaks tehtud alal ca 3500 ruutkilomeetrit. Kihtide paksus on keskmiselt 20 m. Kui tagasihoidlikult hinnata igal ruutmeetril leiduvat pölevkivi hulka 1,5 - 2 t, on Eesti pölevkivitagavarad umbes 5 miljardit tonni.

Pölevkivi koosseis on keskmiselt:

vett	- 12 %
CO ₂	- 10 %
mineraal-	
tuhka	- 35 %
org.	
ainet	- 43 %

Toorpölevkivi soojusvõime on keskmiselt 3500 kilokalorit.

Eesti pölevkivi toodang 1939.a. oli tõusnud juba umbes 2 milj. tonnile. Kui see toodang ka veel kahekordistada jatkuks Eesti pölevkivist siiski veel 1000 aastaks.

OLIMAA EESTI.

Pölevkivi muutus kohaliku tähtsusega kütteainest rahvusvahelise tähtsusega maapõuevaraks, kui sellest hakati ajama mitmesuguseid kütteõlisid. Pölevkivitoorõli toodanu poolest oli väike Eesti maailmas esikohal. 1938.a. toodang oli:

Eesti	-	140 000 tonni
Shoti	-	131 000 "
Mandshuuria		120 000 "

Laboratooriumis on õnnestunud õliks muuta 28-30 % pölevkivist, tööstuslikul tootmisel saadakse niiskest pölevkivist 20-22 % toorõli. Kui seniste tootmismeetoditega arvestada, sisaldavad Eesti pölevkivilademed umb. 1 miljard tonni õli. USA seni teadaolevad õlitagavarad on umbes 2,5 miljardit tonni. Võiks veel tuua võrdluseks, et Eesti õlitagavara võrdub Rumænia 150 a. toodangule või Pärsia 100 aasta toodangule.

Eesti õlitoodangu arengut kujutagu järgmine tabel:

	Toorõli	Benssin
1930	10 000 tonni	400 tonni
1935	47 000 "	6 000 "
1939	180 000 "	22 000 "

Peale toorõli ja bensiini valmistatakse pölevkivist veel umb. 30 eritoodet, millest tähtsamad bituumen, mootorpetrooleum, diisel-õli, määrdeõlid jne.

Toorõli eksporditi 1939.a. 50 000 tonni, bensiini 6 000 tonni. Erilise lisaaainena võiks nimetada veel pölevkivituhka, millest valmistati ehituskive ja isoleerplaate.

EESTI TÖÖSTUSKAPITAL.

Fildi Eesti tööstuskapitalist annab 1931.a. kohta koostatud kokkuvõte tööstuslike aktsiaseltside kohta:

kinnisvarad	95,9 milj. kr.
vallasvarad	99,6 " "
kaubad, tooraine	46,8 " "
deebitorid	46,1 " "
kassa, jooksvad arved,	
väärtpaberid	3,8 " "

	286,2 milj. kr.
amortisatsioonikapital	102,4 " "

183,8 milj. kr.

1937.a. oli tööstuste puhaskapital kasvanud juba 246 milj. kroonile, ehk 34 %.

Üksikutest tööstusharudest oli kapitalimahutuse poolest esikohal tekstiiltööstus, järgnesid keemiatööstus (eeskätt põlevkivitööstuse tõttu), tselluloositööstus ja metallitööstus.

EESTI MAAILMAKAUBANDUSES.

Sisse- ja väljavedu miljonites kroonides:

	1936	1937	1938	1939
sissevedu	86,7	110,9	107,2	101,3
väljavedu	83,2	106,0	103,9	118,2

Selgema pildi kui üldarvud, annavad aga järgmised suhtarvud, hinnatud Skandinaavia kuðdkroonides.

1 elaniku kohta tuli 1938.a.:

	Eesti	Prantsuse	Itaalia	N.Liit	USA
Sissevedu	57	70	30	3	33
Väljavedu	55	46	28	3	52
Väliskaub. summa	112	116	58	6	85

MIDA EESTI VAJAS?

Eesti sissevedu jagunes 1938.a. üksikute gruppide järgi:

põllumajanduslikud tooted	15,7 %
tööstustooted	76,5 %
metsasaadused	0,2 %
muud	7,6 %

Tähtsamad sisseveoained olid: suhkur, tubakas, puuvill, kivisüsi, nafta ja naftasaadused, väetisained, tekstiilkaubad, metallkaubad, masinad ja söidukid, keemia-kaubad.

MIDA EESTI PAKKUS?

Eesti väljavedu jagunes 1938.a. üksikute gruppide järgi:

põllumajanduslikud saadused	52,3 %
tööstuslikud saadused	38,9 %
metsasaadused	8,6 %
muud	2,2 %

Tähtsamad väljaveoained olid: või, peekon, kanamunad, lina, paber ja tselluloos, tekstiiltooted, puutööstussaadused, metsasaadused.

LIIKLEMISTEED.

Eesti kuulub oma raudtee- ja maanteevõrgu tiheduselt keskmiste maade hulka Euroopas. Eriti maanteede parandamise alal on Eesti iseseisvuse jooksul palju ära tehtud, mida on raskem arvudes näidata.

Eesti raudteede kogupikkus 1939 .a. oli 1447 km, sellest iseseisvuse ajal ehitatud 420 km.

Olgu toodud võrdlusandmed Eesti ja Rootsi suhtelise raudteede tiheduse kohta, kusjuures peab meeles pidama, et Rootsi on üks kogu maailma jõukamaid ja arenenumaid riike.

	raudteed 100 km ² kohta	10 000 el.kohta
Eesti	3,1 km	12,9 km
Rootsi	3,8 km	26,4 km

1939.a. toimus Eestis kogusummas 11,6 milj. raudteesõitu, s.o. rohkem kui 10 sõitu elaniku kohta. Toimetati edasi 750 000 tonn/km pagasit ja 264 000 000 tonn/km kaupu.

I klassi maanteede kogupikkus oli 3500 km, IIklassi maanteede kogupikkus 8800 km. I klassi maanteed olid avatud mootorsõidukite liikluseks aasta läbi, II klassi maanteed lumetul aastajal. Töötas 120 autobuseliini umb. 6000 km pikkuses.

MOOTORSÕIDUKID.

Teatava pildi mootorsõidukite liiklemise kohta annab kokkuvõte mootorsõidukite arvu kohta kahest viimasest iseseisvuse aastast enne teist maailmasõda, kui liiklemise mehhaniseerimine oli õieti alles hoogu minemas.

	1937	1938
sõiduaudod	3033	3510
veoaudod	2252	2850
	5285	6360

Tõus autode arvu puhul oli seega 1937/38 - 20 %, mootorrataste puhul - 39 %.

Elanikke ühe auto kohta oli Eestis 1938.a. 178. Võrdluseks nende arvude kohta, mis muidugi jäävad kaugemale taha Anglo-Ameerika riikidest, olgu toodud Kesk-Euroopa arenenum riik Tshehhoslovakkia, kus iga auto kohta tuli samal ajal 144 inimest.

UTLESIME, ET EESTI ON MERERIIK.

Vaatamata sellele, et Eesti oma asendilt on tüüpiline mereriik, oli Eesti meresõidu ja laevastiku areng ajalooliste olude tõttu kaua takistatud. Võrreldes Eesti meremeeste rohkusega ja populaarsusega, keda leidub kõigil seitsmel maailmamere, oli Eesti laevastik iseseisvuse algul kaunis väike.

Iseseisvuse lõppaastail oli aga Eesti kaubalaevastik siiski jõudnud kasvada juba 200 000 registertonnini, võrreldes 1913. aastaga seega 5-kordseks. Eesti kaubalaevastik oli maailmas 5. kohal, kui võtta aluseks rahvaarvu suhe tonnaažiga.

Tallinna sadamasse, mis oli üks tähtsamaid Balti-mere sadamaid, saabus 1938.a. 1764 laeva, keskmiselt 5 laeva päevas, kogumahuga 1 038 000 nettotonni, tuues või viies 836 000 tonni kaupu ja 105 000 reisijat.

Tähtsamad laevasõiduliinid olid Tallinnast Helsingi, Stockholmi, Koppenhagenisse, Hulli, Stettini, Gdyniasse ja Riiga.

Helsingi, Stockholmi, Koppenhageni ja Riia liinidel pidasid korrapäraseid reisijateühendusi ka Eesti laevad.

LENNULIIKLUS JOUDIS EESTISSE.

Kahe maailmasõja vahelise perioodi lõpul oli Tallinn, Eesti pealinn, kujunemas lennuliikluse sõlmpunktiks Põhja- ja Ida-Euroopa vahel. 1937.a. oli Tallinnal lennuühenduse järgmistele linnadele: Helsingi, Stockholm, Leningrad, Varssavi, Berliin.

Samal aastal toimus Tallinnas 993 starti ja maandumist, toimetati edasi 13 336 reisijat.

EESTI POST.

Paljude margikorjajate kogudes üle maailma leidub postmarke, millel seisab trükitult "Eesti Post". Postisaadetiste arvu on paljud pidanud üheks oluliseks indikaatoriks ühe maa või rahva kultuuritaseme määramisel. See ei tarvitse aga olla alati määrav, sest etendavad ju siin tähtsat osa veel asustuse tihedus ja teiste ühendusvahendite, näiteks telefoni levik.

Postisaadetiste arv oli Eestis 1938.a.:

sisema kirju	- 32 milj.
välisma kirju	- 15,2 milj.
pakke	- 100 000
rahasaadetisi	- 700 000
ajalehti ja ajakirju	23,2 milj.

1 elaniku kohta tuli Eestis kirju aastas 41,7. Sama arv Tsehhoslovakkia kohta oli 46,7, Hispaanias 20,3, Nõukogude Liidus 9,9. Eesti post oli tehnilises ja organisatoorses mõttes üks parimani korrastatuid kogu maailmas.

HALLO! SIIN TALLINN, TARTU JA TURI.

Eesti raadio-ringhääling alustas oma tööd 1927.a., tagasihoidlikes oludes, nagu enamasti igal pool. Alates 1935.a. hakkas aga raadiokuulajate arv tunduvalt tõusma, eriti pärast 20 kW võimsa uue saatja püstitamist Türil, millest peale Eestis oli kolm raadiosaatjat. Raadioabonentide arv oli 1936.a. 24 850, 1939.a. aga juba 74 720, s.o. 66 abonentit iga 1 000 elaniku kohta, kuna tegelike kuulajate arv oli loomulikult mitmekordselt suurem. Ühenduses maa elektrifitseerimisega oleks see arv vähemalt senises tempos edasi tõusnud.

Raadiosaatjate töötamisaeg oli äripäeviti umbes 8,5 tundi päevas, pühapäeviti 15 tundi.

RAHA.

Eesti rahaüksuseks alates 1928.a. oli Eesti kroon, mis võrdus väärtuselt 100/248 g puhta kullaga. Seega oli Eesti raha samal alusel Skandinaavia maade omaga, millele vihjab ka nimi. 1933.a. majanduskriisi päevil lahkus ka Eesti lõpuks kulla aluselt, ja liitus Inglise naela grupiga, kuna Inglismaa oli Eesti kõige tähtsam partner väliskaubanduses. Selgi korral määrati Eesti krooni uus kurss kindlaks umbes samale tasemele Skandinaavia riikide, Rootsi, Norra ja Taani omaga, ja sel tasemel püsis Eesti kroon kuni iseisvuse lõpuni.

RIIGI TULUD JA KULUD.

	Tulud	Kulud
	tuhandeis kroonides	
1920	9 666	30 923
1922	64 172	53 450
1925	76 439	74 120
1928/29	90 985	89 999
1931/32	77 978	81 501
1938/39	107 100	106 900

Eesti pidi looma oma riigimajanduse kokkuvarisenud Vene tsaaririigi varemeil praktiliselt eimillestki. Kuid juba kaks aastat pärast Vabadussõja lõppu oli Eesti riigi majapidamine tasakaalustatud, ja on seda olnud kogu aja, välja arvatud väiksemad raskused majanduskriisi ajal 1930-date aastate alguses, mida siiski ei saa võrreldagi raskustega teistes, ka vanemates ja suuremates, Euroopa riikides. Sellest jõuti pealegi väga kiiresti üle, ja varsti ületati ennekrisiaegne tase ulatuslikult.

PILK EESTI RIIGI MAJAPIDAMISRAAMATUSSE.

Võttes vabalt ühe aasta Eesti Vabariigi keskmisest perioodist, nimelt 1931/32, vaatame lähemalt, kuidas jagunesid riigi tulud ja kulud üksikute alade kaupa protsentuaalselt.

Riigi tulud:

otsesed maksud	-	13,4 %
kaudsed maksud	-	33,9 %
riigiettevõtted	-	50,9 %
muud tulud	-	7,8 %

Riigi kulud:

üldhaldus	-	3,1 %
rahvaharidus ja kultuur	-	11,7 %
tervishoid		1,7 %
sotsiaalkindl. ja hoolekanne		5,6 %
õigusemõistmine		3,4 %
julgeolek (sise- ja välis)		26,6 %
majandus:		
liiklemine		28,1 %
pollumajandus		7,5 %
muud		9,7 %
võlad (sise- ja välis)		2,6 %

EESTI RIIGI VÄLISVÕLAD.

Eesti riigi välisvõlgade seis 1955 oli järgmine
(Eesti kroonides)

Briti valitsusele	19,2 milj.
" firmadele	0,4 milj.
USA valitsusele	63,1 milj.
1927.a. välislaen	
Rahvasteliidu vahet.	25,8 milj.
Rootsi valitsusele	0,4 milj.
Rootsi tikumonop.	7,2 milj.
116,1 milj. kr.	

Seega keskmiselt 100 Ekr. (ehk \$ 26.67 või £ 5 1/2)
ühe elaniku kohta.

HOIUSED PANKADES.

Pangahoiuste arvu iseseisvuse viimastel aastatel
illustreerigu järgmine tabel:

		%
1935	- 84 milj. kr.	100
1936	- 103 " "	123
1937	- 127 " "	151
1938	- 145 " "	172

Iga üksiku kodaniku kohta oli pangahoiuste suurus
1938.a. ca 110 krooni.

SOTSIAAISED KLASSID EESTIS.

Sotsiaalsed erinevused, nn. "klassivahed" olid Eesti Vabariigis ühed väiksemaid kogu maailmas. Arvuliselt väljendub see järgmiselt:

ettevõtjad palgalise tööjõuga	-	7,0 %
iseseisvad ilma palgalise tööjõuta-		29,6 %
töölisi ja teenijad	-	45,6 %
ametnikke avalikus teenistuses	-	7,1 %
vabakutselisi ja väljaspool		
toodanguprotsessi	-	10,7 %

Viimasesse kategooriasse kuuluvaks on loetud ka sõjaväeteenistuses viibivad isikud.

Eestis domineerisid kesk- ja väikeettevõtted. Sotsiaalse jagunevuse kohta põllumajanduses on toodud andmed eespool eraldi (vt. lk.....).

TOOTASU JA HINNAD.

Töölise keskmine aastapalk muutus järgmiselt:

1925	-	680Ekr.
1930	-	810 Ekr.
1939	-	900 Ekr.

Keskmine meestööliste tunnitasu oli 1939.a. 44,6 senti.

En gros hindade indeks oli samal ajal, kui aluseks võtta 1913.a. - 122. Võrdluseks võiks tuua, et näiteks Prantsusmaal hinnaindeks oli samal ajal tõusnud 193-le.

Arvestades seega samaaegseid hinnakõikumisi, võib öelda, et Eesti töölise reaaltasu tõus 1925- 1939 oli umbes 25 %.

Suhteliselt madalad palgad, eriti võrreldes USA-ga, olid tasakaalus tarveainete odavate hindadega, mistõttu Eesti töölise elatustase ei olnud sugugi nii madal, kui esimesel pilgul võiks arvata.

Olgu toodud võrdluseks andmed selle kohta, mis tööline võis osta oma nädalatsu eest tähtsamaist tarbeainetest kolmes riigis:

	Eesti	Prantsusmaa	NSV Liit
rukkileib kg	104	90	60
nisuleib "	36	90	32
liha "	31	19	4,3
või "	12	10	2,7
villane riie m	2,8	3,6	0,23
mehe ülikond	0,58	0,7	0,09
töösaapad	2,2	4,0	0,35

TÖÖOLUD JA AMETIÜHINGUD.

Nagu eelpool korduvalt tähendatud, ei ole Eesti esmajärjekorras mitte tööstusmaa, ja kuigi Eesti tööstus oli kiiresti arenemas, oli tööstustööliste suhteline arv veel väike. Selletõttu ei olnud ametiühingute liikumine Eestis ka eriti suur. Eesti tööliste ametiühingutel puudusid need ajaloolised võtlusülesanded, mis teistes, vanemates tööstusmaades.

Viimaseil aastail hakkas siiski jõudsalt kasvama ka ametiühingute liikmeskond ja viimasel ajal kuulus umbes 1/3 kesk- ja suurtööstuse tööliskonnast ametiühinguisse.

8-tunniline tööpäev pandi maksma kohe Eesti Vabariigi sünniaastal ja Eesti tööline oli poliitiliselt alati samavõrdlik.

Töökaitse ja sotsiaalkindlustus tööstustes oli peaaegu sajaprotsendiliselt läbi viidud. Tööliste palk, tööaeg ja töö oli seadustega kaitstud. Ka kuulusid töölised sundusliku haigus- ja õnnetuskindlustuse alla. Töökonfliktide arv oli minimaalne (1938.a. 6 juhtu, mille puhul 1593 töölise kaotasid 3000 tööpäeva) - kui me ei arvesta riike nagu Saksa ja N. Liit, kus üldse puudusid töökonfliktid, sest neis mais polnud streigivabadust.

TERVISHOID.

1939.a. oli Eestis arste 880, seega iga 10 000 elaniku kohta 8 arsti, mis on üks kõrgemaid Euroopas. Eriti hästi arenenud oli arstijaskondade võrk maal, kus selle keskmiseks raadiuseks oli 20-30 km. Kogu tervishoiu-personaali hulk (arstid, hambaarstid, ämmaemandad, rohuteadlased, õed jne.) oli samal ajal 3900, s.o. 34 iga 10 000 el. kohta.

Raviasutiste arv oli 72, umbes 5 000 voodiga (iga 230 el. kohta üks). Farmatseutilisi asutisi oli 700.

Nakkushaigusi registreeriti Eestis iga 10 000 el. kohta:
1919 - 97,9, 1921 - 69,7, 1923 - 39,8, 1931 - 29,0.

HARIDUS KOGU RAHVALE.

Algharidus oli Eestis sunduslik ja maksuta. Iga Eesti kodanik pidi käima koolis 8-14 eluaastani või lõpetama 6-klassilise algkooli.

1939/40.a. oli Eestis 1193 algkooli - üks algkool iga 1 000 el. kohta. Neis õppis 105 000 last - 95 õpilast iga 1 000 el. kohta.

Õpetajaid oli samal ajal 3846, klassikomplektide arv 3435. Õpilaste arv klassis oli seega keskmiselt 31.

Maal oli üks kool iga 700 maaelaniku kohta, koolipiirkonna suurus 40 ruutkilomeetrit, koolipiirkonna raadius ligi 4 km (2,5 miili). Kaugemal asuvate õpilaste jaoks olid maakoolides sisse seatud internaadid.

Algkoolide ülalpidamise kulud kandis riik 80-90 % ulatuses, ülejäänud osa kandsid kohalikud (linna või maa) omavalitsused. Kehvemate õpilaste toetuseks maksti riigi poolt lisa. Algkoolide ülalpidamiseks kulus keskmiselt 7,5 % riigi eelarvest.

Kirjaoskamatus oli Eestis praktiliselt kadunud.

AKTIOON
MUSEUM
1920

KESKHARIDUS OLI KATTESAADAV.

Enamik Eesti keskkoolidest ja gümnaasiumidest peeti ülal riigi ja omavalitsuste kulul. Keskhariduse saamine toimus kahes astmes, nii nagu see umbes toimub ka Skandinaavia riikides - viieaastasele progümnaasiumile (resp. kolmeaastasele reaalkoolile) järgnes kolmeaastane gümnaasium.

Eestis oli 1939/40.a. 33 reaalkooli 4280 õpilasega ja 44 progümnaasiumi 7200 õpilasega, peale selle erikoolidena 5 kolledzhit 1360 õpilasega ja üks Prantsuse lütseum 200 õpilasega.

Gümnaasiumide üldarv oli 39, neist reaalharus 18, humanitaarharusid 25. (Osa gümnaasiume omas mõlemad harud). Neis gümnaasiumides oli kokku 2850 õpilast. Peale selle oli gümnaasiumi osa ka ülemalnimetatud 5 kolledzhil 600 õpilasega ja Prantsuse lütseumil 75 õpilasega.

Keskkoolides ja gümnaasiumides õppis kokku 18 365 õpilast 1110 õpetaja juhtimisel. Eestis oli seega iga 1 000 elaniku kohta 16 keskkooli- ja gümnaasiumiõpilast.

Ka keskkoolides maksis riik enamiku kulusid, kaasa arvatud isegi õigustega erakoolid. Oppemaks koolides kõikus 40-80 Ekr. vahel aastas, kusjuures aga umbes 20 % õpilastest oli õppemaksust vabastatud ja kehvemad õpilased peale selle said lisatoetust.

Vanim gümnaasium ~~Tallinnas~~ Eestis, nimelt Tallinnas, on asutatud 1631.a.

KUTSEHARIDUSE OSATAHTSUS KASVAS:

Kutsekoole oli 1939/40.a. 177, kokku 13 000 õpilasega. Kui nimetada, et 1932/33.a. oli kutsekoolide üldarv 90, siis selgub sellest, kuivõrd valitsus ja ka rahvas ikka enam ja enam hakkas hindama praktilist kutseharidust. Ka õpilaste arv, mis 1932/33 oli 6 000 ümber, kasvas lühikese ajaga rohkem kui kahekordseks. Seejuures ei sündinud see tõus mitte üldhariduslike keskkoolide arvel. Viimaste õpilaste arv jäi kogu aja umbes samaks.

Kutsekoolid jagunesid järgmiselt üksikute alade järgi:

tehnilised ja tööstuskoolid	- 55	kooli
põllumajanduskoolid	- 43	"
kodumajanduskooled	- 33	"
majanduslikud koolid	- 21	"
kunstikoolid	- 12	"
pedagoogilised koolid	- 5	"
merekoolid	- 2	"
tervishoiukoolid	- 2	"
vaimulikud koolid	- 4	"

Iga 1 000 el. kohta tuli Eestis sel ajal 11 kutsekooliõpilast.

TARTU ULIKOOL = ASUTATUD 1632.

Universitas Tartuensis, Tartu Ulikool, asutati juba 1632.a. Rootsi kuninga Gustav II Adolphi poolt, "et kõik Eesti-maa kodanikud võiksid omandada kõrgemat haridust", nagu öeldi kuninglikus käsukirjas. Kuid Eesti ülikooliks, eesti õppekeelega, sai ta alles alates 1.dets. 1919.

Sel ajal oli Tartu ülikoolis 347 üliõpilast. 1939.a. oli üliõpilaste üldarv 2689. Aastail 1919 - 1939 lõpetas ülikooli 4179 meest ja 1510 naist, kokku 5689 isikut. Ulikooli-haridusega kodanike arv Eestis oli sel ajal 1,9 % kogu rahvastikust.

Tartu ülikool koosnes 8 teaduskonnast:

- 1) usuteaduskond
- 2) õigusteaduskond
- 3) arstiteaduskond
- 4) filosoofia teaduskond
- 5) matemaatika-loodusteaduskond
- 6) loomaarsti-teaduskond
- 7) põllumajandusteaduskond
- 8) majandusteaduskond.

Korralisi professoreid oli 57, erakorralisi ja adjunkt-professoreid 48, dotsente, lektoreid ja abiõppejõude 108, assistente 190. Ulikoolile kulutas Eesti riik umbes 3 milj. Ekr. ehk ligi 3 % riigi eelarvest.

Kursus kestis ülikoolis tavaliselt 4 aastat, arsti-teaduskonnas 6 aastat. Algkooli I klassist kuni ülikooli lõpetamiseni kulus Eestis 16-18 aastat.

TALLINNA TEHNIKA ÜLIKOOI.

Kõrgemat tehnilist haridust anti alates 1920.a. Tallinna tehnikumis, kuid 1936.a. jõuti niikaugele, et avati Tehnika Ülikool Tallinnas iseseisva kõrgema õppeasutisena. Kuigi veel asutamisjärgus, oli Tehnika ülikoolis juba umbes 500 üliõpilast ja ligi 100 õppejõudu ja assistenti.

Tehnika ülikoolis oli neli teaduskonda:

- 1) ehitustehnika
- 2) mehaanika
- 3) keemia
- 4) mäeteadus.

Üliõpilaste arv mõlemas ülikoolis kokku oli 1939.a. seega umbes 3200. Seejuures peab tähendama, et see arv vahepeal oli olnud isegi tunduvalt kõrgem, kuna noor Eesti riik alguses tundis suurt tarvidust oma kõrgema haritlaskonna järgi.

Eestis oli umbes 3 üliõpilast iga 1 000 elaniku kohta, olles selle poolest üks esimesi Euroopas.

TEISED KÕRGEMAD ÕPPEASUTUSED.

Tallinna Konservatoorium, Eesti kõrgeim muusikakool omas üle 400 õpilase ja 40 õppejõu.

Kõrgem kunstikool "Pallas" Tartus, 6-aastase kursusega, omas samal ajal umbes 80 õpilast.

Mõlemad koolid peeti ülal riigi poolt. Nende kõrget taset tunnistab asjaolu, et neist koolidest on tulnud peaaegu kõik Eesti rahvusvahelise kuulsusega kunstnikud ühel või teisel alal.

Peale nende tegutses veel Tartu kõrgem muusikakool, 130 õpilasega ja 18 õppejõuga.

EESTI RAAMAT.

1935.a. pühitses kogu Eesti eestikeelse raamatu 400 aastast juubelit. Esimene eestikeelne trükitud raamat, katekismus, ilmus nimelt aastal 1535.

Kuid alles iseseisvuse saabudes sai eesti kirjandus vabalt areneda. Ajavahemikus 1535 - 1917, s.o. 582 aasta jook-sul ilmus 14 403 eestikeelset raamatut, s.o. 36 raamatut aastas. Ajavahemikus 1918 - 1936 aga 20 300 raamatut, s.o. 1 127 raamatut aastas. Seejuures raamatutoodang 1936.a. oli 1949 raamatut.

Iga ilmunud teose kohta tuli 1937.a. elanikke üksikutes Euroopa riikides järgmiselt:

Eesti	-	580
Taani	-	1081
Hollandi	-	1084
Rootsi	-	2210
Inglismaa	-	2592
Prantsusmaa	-	4130

Ka 1-miljoniline rahvas on suuteline ülal pidama ja arendama oma kirjandust, kui kultuurihuvi on küllalt suur.

RAAMATUKOGUD.

1918.a. oli Eestis 182 avalikku raamatukogu, 1939.a. 736. Iseseisvuse ajal kasvas avalike raamatukogude võrk seega 4-kordseks. Peale selle oli olemas 2654 kooliraamatukogu umbes 1,5 milj. köitega.

Raamatukogude suhe elanike arvuga:

Eestis 1 raamatukogu	1535 e. kohta
Rootsis "	1490 el. "
N. Liidus "	3226 el. "

Eesti suurim raamatukogu oli Tartu ülikooli raamatukogu 663 000 köitega. Võrdluseks võiks tähendada, et Rootsi üks suuemaid raamatukogusid, Kuninglik raamatukogu, omas samal ajal ka umbes 600 000 köidet.

Tartu linna raamatukogu näiteks oli 54 583 köidet ehk umbes 1 köide iga elaniku kohta.

Kui arvesse võtta kõik avalikud raamatukogud, oli Eestis iga 100 el. kohta 78 köidet. Raamatukogunduse suhtes esirinnas seisvas Rootsis oli vastav arv 42.

Laenutatud raamatute arv 1939.a. iga 100 elaniku kohta, seega raamatukogude tegelik tarvitamistiheus oli Eestis 171. Vastavad arvud olid Rootsis 140 ja Taanis 292.

KULTUUR JA RAHVAS.

Enne iseseisvust, võõraste võimude all, oli eestlaste ainsaks võimaluseks arendada oma rahvuslikku kultuuri kohalikes haridus-, muusika- ja karskusseltsides. See traditsioon jätkus ka iseseisvuse ajal. Eesti kultuurielu ei seisnud mitte kõrgetes tippudes, vaid laiade rahvahulkade aktiivses osavõtus.

Mitmesuguste vabahariduslike organisatsioonide - haridus-, laulu-, muusika-, karskus- ja noorsooseltside üldarv oli umbes 5 000. 1938.a. leidis üle Eesti umbes 250 rahvamaja, s.o. iga 5 000 elaniku kohta üks rahvamaja või 190 ruutkm. peale üks rahvamaja.

EESTI KULTUURKAPITAL.

A. 1925 asutati riiklik rahastik kunstiloomingu, teadusliku töö ja hariduslike ettevõtete toetamiseks - Eesti Kultuurkapital, mis sai oma sissetulekud maksudest, mis võeti alkoholistelt jookidelt ja tubakalt, jalöbustusasutiste nn. löbustusmaksud. Kultuurkapitali ülesandeks oli toetada üldtähtsaid teaduslikke, kunstilisi ja rahva kehakultuuri arendavaid asutisi ja toetada teadlasi, kultuuritegelasi, kunstnikke ja kirjanikke, kellel oli omal alal silmapaistvaid teeneid. Toetusteks ja muudeks otstarveteks kulutati Kultuurkapitali poolt näit. 1932-39 üle 1 130 000 krooni.

LAULUPEOD.

Eesti rahvusliku ja rahvakultuurilise elu omapäraseimaks ja ainulaadeimaks avalduseks on olnud ülemaalised laulupeod. Mõte sai alguse 19. sajandil, mil see oli ainsaks rahva ühtekuuluvustunde väljenduse võimaluseks vööra võimu all. Esimene laulupidu toimus 1869.a. Sellest võttis osa 45 koori 789 lauljaga.

1938.a. oldi jõutud 11. ülemaalse laulupeoni. Lauljate arv oli tõusnud nüüd juba üle 20 000, kuulajate arv kaugelt üle 100 000. U"leriigilised laulupeod, mida korraldati iga 5 aasta järel, olid kugunenud võimsaks rahvuslikuks ja kultuuriliseks meeleavalduseks, eesti vaimse vabadusvõitluse sümboliks, ülemaalisteks pidupäevadeks. Seda enam, et nüüd juba raadio vahetalitusel ka eemalolejad sellest osa said, nii et võib julgesti öelda, - Eesti ülemaalistest laulupidudest võttis osa kogu rahvas.

KIRIK.

Enamik eesti rahvast kuulus ev. luteri kirikusse, nimelt 75,3 %.

Koguduste arv oli 170, neist iseseisvuse ajal asutatud 50 uut kogudust. Kirikute arv oli samal ajal 195, neist uusi ehitatud 14. Koguduste teenistuses seisis 209 õpetajat.

Apostliku õigeusku oli 19,7 % rahvastikust. Koguduste arv oli 158.

Teistest usutunnistustest olid arvurikkamad

baptistid	-	8752 in.
katoliiklased		2327 "
adventistid	+	2310 "
metodistid	+	1242 "

Ev. luteri kiriku peaks oli piiskop. Apostliku õigeusu kiriku peaks oli metropoliit, kes allus Konstantinoopoli patriarhile.

SPORT.

Oma väiksele rahvaarvule vaatamata jõudis Eesti spordi alal nii mitmelgi korral endale teiste suuremate rahvaste hulgas võisteldes tähelepanu tõmmata.

Eesti kergejõustiklastest jõudis maailma eliitklassi odaviskaja Sule, kelle tagajärg, 75,95 m (249 y, 2,5 in.) on maailma paremustabelis neljas, ja kuulitõukaja Kreek tulemusena 16,42 m (53 y. 11 in.). Antverpeni olümpiaadil 1920.a. saavutas Eesti maratonijooksja Lossmann hõbemedali. Pariisi olümpiaadil võitis kümnevõistleja Klumberg, kelle nimel 1922. oli selle ala maailmarekord, pronksmedali.

Kuid eestlaste väljapaistvaim spordiala on siiski raskejõustik. Sel alal saavutas Eesti kuldmedali nii 1920. kui ka 1936.a. olümpiamängudel. Viimasel puhul oli eestlane Palusalu mees, kes saavutas koguni kaks kuldmedalit korraga.

Eesti laskurmeeskond tuli suurtel rahvusvahelistel võistlustel maailmameistriks ja Argentiina samba võtjaks kaks korda järgemööda enne viimast maailmasõda, lüües isegi tuntumat laske-spordimaad Shveitsi nende kodumaal.

1936.a. olümpiamängudel saavutatud kuldmedalite arvu võttes iga 1 milj. elaniku kohta, saame järgmised arvu:

Soome	-	2,1
Eesti	-	1,8
Rootsi	-	1,0

Siinjuureks võiks nimetada veel, et ka ajuspordi alal on eestlased välja paistnud. Eesti maletaja Keres saavutas 1938.a. Hollandis esikoha niivõrd väljapaistvate maletajate ees nagu Fine, Alechin, Euwe j.t.

EESTI TURISMIMAANA.

Eesti on põhjamaa ja tal ei ole pakkuda külastajaile lõunamaa võluseid. Eesti on lausmaa, ega ole siin maalilisi kõrgmägesid. Kuid põhjamaa suvel on oma erivõlud, ja Eesti keskaegseist mälestusmärkidest pikkad linnad Tallinn ja Narva ning Ida-Euroopa omapära läänepoolseim vaateaken Petseri klooster meelitasid ikka enam ja enam turiste Eestisse.

Eestis on aga ka ohtrasti suuremaid ja väiksemaid meri-kuurorte, mis oma kaunite randadega, oivaliste suplusvõimalustega ja ainulaadsete plaazidega aasta-aastalt üha enam suvitajaid ka välismaadelt ligi meelitasid. Olgu toodud siin andmed mõne tähtsama Eesti suvituskoha kohta 1939.a.:

	Suvitajate arv	Neist välismaalasi
Pärnu	8124	4592
Narva-Jõesuu	8055	977
Haapsalu	3667	932
Kuressaare	2082	394

Olgu nimetatud veel, et Lääne-Eesti rannikulinnades, Pärnus, Haapsalus ja Kuressaares leidub ainulaadset tervendavat radioaktiivset meremuda, millega ravitakse eriti mitmesuguseid reumaatilisi ja närvihaigusi. Seetõttu olid need paigad laialt tuntud ka raviasutistena.

KUI OLEKSITE KULASTANUD EESTIT.

Kui oleksite külastanud Eestit tema iseseisvuse ajal, oleksite oma silmaga võinud näha maad ja rahvast, kellest eeltoodud kuivad arvud annavad ainult üksikute piirjoontega tõmmatud pildi. Oleksite võinud näha ta maastiku põhjamaiselt karget ja melankoolset ilu, ta linnade keskaegsete ehituste võlu kõrvuti järjest hoogsamlt areneva moodsa ~~arhitek-~~ arhitektuuriga, oleksite võinud lähemalt tunda ta rasket ja võitlusrikast ajalugu rohkearvulisi vanu vanameid vaadeldes, ja seal samas näha vaba rahva hoogsat ülesehitustööd. Oma silm on kuningas, ütleb Eesti rahva vanasõna. Paljud külastasid Eestit sel ajal, mil ta piirid, nagu kogu vabas maailmas, olid avatud kõigile. Mõned neist on oma muljetest kirjutanud. Kui olete lähemalt huvitatud sellest, mida näd nägid, võite lugeda raamatuid ja artikleid, aga kahjuks on neid vähe.

Selle raamatukese ülesandeks on anda ainult lühike statistiline ülevaade, ei midagi muud. Ja palju ei mahu siia üldse, on palju, mida ei saa väljendada arvudes. Kõige vähem allub sellele ühe rahva vaimne elu - tema kultuur, teadus, kirjandus, kunst, muusika. Vähe näeb neist ka ainult külastaja. Olgu öeldud ainult, et iga rahva, ka kõige väiksema, vaimsed saavutused on olulisteks ehituskivideks selles hoones, mida ülemaailmliselt haarava sõnaga nimetame - kultuur.

Nagu märkate, kõik need arvud, mis eespool toodud, lõpevad järsult 1940.a. aastaga. 1940.a. langes Eesti koos teiste Balti riikidega võõra okupatsiooni ohvriks, ja see okupatsioon on kestnud ja kestab praegugi. Ainult okupandid on vaheldunud. 1940-41 oli see Nõukogude Liit, 1941-44 Saksamaa, 1944.a., kuni Lääne-Euroopa maad üksteise järel hakkasid võõra võimu alt vabanema, asendus Eestis ainult üks okupatsioon teisega.

Ajaloo jooksul on Eesti maa-alast 40 korda sõda ja ruüsteretked üle käinud. 90 % neist on tulnud idast, s.o. algatatud venelaste poolt. Rahvaarv on varematal aegadel mõnikord olnud katastroofiliselt väike sõdade jne. tagajärjel. Kuid alati on maa ja rahvas jälle kosunud, sest eesti rahvas on aastatuhandeid olnud seotud oma kodudega ja oma maaga samal kohal.

Sõda on jälle lühikese aja jooksul kaks korda käinud üle Eesti. Selle hävitustöö kohta meil ei ole enam käepärast arvulisi andmeid, mida saaks võrrelda eelmistel lehekülgedel esitatud andmetega. Eesti on praegu muust maailmast, on raud-eesriide taga, millest on palju juttu olnud, mis aga sellele vaatamata püsib. Mis on sellest, mis kunagi oli, praegugi veel säilinud? Keegi ei saa sellele vastata, Eesti piirid ei ole enam vabad kõigile, kes soovivad vaadata oma silmaga. Võib ainult umbkaudu öelda, et näiteks on Eesti rahvaarv vähenenud ajavahemikus 1940-1941 umb. 100 000 elaniku võrra, ja 1944-45 vähemalt sama palju, seega kokku umbes 200 000. See on umbes 20 % Eesti rahvastikust. Kui palju on maid, mida sõda juba selleski suhtes on nii rängalt vabanud?

Eesti linnadest on Pealinn Tallinn ja ülikoolilinn Tartu kaotanud 30-40 % oma hoonetest, suuruselt kolmas linn Narva on täielikult hävinenud.

Kuid me tahtsimegi ainult anda pilti Eestist sellisena nagu ta oli. See on ainult arvuline bilanss ühe iseseisva väikerahva saavutustest 20 ilusa aasta jooksul, mil maailmas usuti õigusesse ja rahvaste vabadusse.